

BESLUT

2017-09-18

Dnr: 16/03237

SAKEN

SVT Nyheter Skåne, SVT1 och SVT2, 2016-11-16 och 2016-11-17, kl. 18.30 och kl. 21.45, inslag om Tandvårdsskedeförbundet; fråga om opartiskhet, saklighet och genmäle

BESLUT

Inslagen frias. Granskningsnämnden anser att de inte strider mot kraven på opartiskhet och saklighet eller bestämmelsen om genmäle.

INSLAGEN

SVT Nyheter Skåne, 2016-11-16, kl. 18.30 och kl. 21.45

De båda inslagen handlade om amalgamfyllningar i tänder och om Tandvårdsskedeförbundet. Inslagen påannonserades enligt följande.

Teorierna sprack men amalgamotståndarna har inte gett upp kampen.

I inslaget kl. 18.30 visades en skylt med texten ”Amalgam Har fortfarande motståndare” samtidigt som en nyhetspresentatör sa följande.

För 30 år sedan var det en av de hetaste debattfrågorna i Sverige. Amalgamet i våra tänder påstods vara den största förgiftningsskandalen i modern tid. Det visade sig inte stämma men det finns fortfarande de som envist hävdar att amalgamet är livsfarligt.

I inslaget visades sedan arkivbilder från en debatt ur programmet *Svar Direkt* där amalgamfrågan diskuterades. Därefter sades bland annat följande.

(Reporter) – Ja, det var verkligen ett slag stundtals. Under 80- och tidigt 90-tal debatterades amalgamet och tonläget var högt. [...] En av de som syntes och hördes mest var [personnamn], dåvarande riksdagsledamot för Folkpartiet. 26 år senare sitter hon här, i ett konferensrum på besök i Region Skånes lokaler. Hon driver fortfarande frågan om amalgamet som skåneordförande för Tandvårdsskedeförbundet.

(Skåneordförande) – Jag hade inte suttit här i dag om inte de hade hjälpt mig. Jag hade ju så mycket, jag hade börjat att sanera då, och trodde att jag hade inte något kvicksilver kvar men jag hade, de tog ett prov på mig, så jag hade lika mycket kvicksilver som gammalgäddan i insjön, du. (Reporter) – Styrelsen för

Tandvårdsskadeförbundet är här för att uppvakta regionrådet [personnamn], ett återkommande besök där förbundet för fram sina hjärtefrågor. Framförallt handlar det om de som upplever sig ha fått skador av amalgam. (Skåneordförande) – Det är en sådan katastrof att staten har tillåtit att man använder sig av långsam kvävningsdöd av så många va så att det, billigare att enskilda försvinner än att man satsar de miljarderna som det skulle kosta.

Därefter berättade reportern att amalgam förbjöds i Sverige år 2009 av miljöskäl varefter en professor i parodontologi intervjuades om varför amalgamet förbjöds. Under intervjun sades bland annat följande.

(Reporter) – Den etablerade vetenskapen hävdar än i dag att det inte finns någon så kallad amalgamförgiftning. [Personnamn] minns debatten från 80- och 90-talet och är i dag delvis självkritisk. (Professor) – Ska man göra någon slags reflektion i efterhand så tycker jag kanske att vi från professionen ibland underskattade patientens upplevda problem. Även om vi ännu inte i dag kan hitta vetenskapliga belägg för amalgamets bekymmer så att säga så hindrar ju inte det att en patient kan uppleva sig ha problem och där tror jag att vi gjorde ett misstag genom att förneka att patienten hade problem.

Reportern intervjuade därefter en före detta amalgammotståndare och tillika regionråd som berättade att den ökade kunskapen fått honom att ändra uppfattning i frågan. Efter detta hördes skåneordföranden och professorn på nytt.

(Reporter) – Men i Tandvårdsskadeförbundet har man inte ändrat uppfattning om amalgamet. Förbudet 2009 var visserligen välkommet men att det skulle vara i stort sett ofarligt vill man inte gå med på. (Skåneordförande) – Man har fortsatt att luta sig mot en fullständigt felaktig, ett fullständigt felaktigt resultat. Och misstanken är ju värre än jag vill säga alltså.

(Professor) – Tyvärr så finns det ju en del motstånd mot att ta till sig fakta och ta till sig vetenskapliga underlag där man kan i stället skapa en mer känsloladdad debatt. Och då spelar det ingen större roll om det finns fakta eller ej.

Avslutningsvis i inslaget berättade reportern att det i sällsynta fall finns möjlighet att ta bort amalgamfyllningar.

(Reporter) – I ytterst sällsynta fall ger staten fortfarande bidrag för att ta bort amalgamfyllningar. Då ska det antingen handla om en bevisad avvikande reaktion på fyllning till exempel allergi eller så handlar det om svåra fall där sjukvården och tandvården inte kunnat hjälpa patienten. Då kan man göra fyllningsbyte trots att det inte finns vetenskapligt stöd för det. (Professor) – Problemet med det är ju då att man kan så att säga förstärka idén om att ja men kanske ändå det är så att det här är en metod som skulle funka.

Det inslag som sändes kl. 21.45 var en kortare version av det inslag som sändes kl. 18.30 och inleddes med att nyhetspresentatören sade följande.

En av de hetaste debattfrågorna i Sverige för 30 år sedan var amalgamet i våra tänder. Det påstods vara den största förgiftningsskandalen i modern tid. Det visade sig inte stämma men det finns fortfarande de som hävdar att amalgamet är livsfarligt.

SVT Nyheter Skåne, 2016-11-17, kl. 18.30 och kl. 21.45

De båda inslagen handlade om att pengar från Region Skåne nyttjats för att bedriva antivaccinationsföreläsningar och påannonserades enligt följande av nyhetspresentatören.

Pengar från regionen går till antivaccinpropaganda.

De båda inslagen inleddes med att en skylt med texten ”Region Skåne Bidrag går till propaganda” visades samtidigt som en nyhetspresentatör sa följande.

Pengar från Region Skåne går till att driva kampanj mot vaccinationer där missvisande information sprids. Bidragen delas ut till Tandvårdsskedeförbundet som anordnar de kritiserade föreläsningarna.

I inslaget kl. 18.30 visades därefter inslag från en föreläsning med en person som är uttalat kritisk till vaccinationer samtidigt som en reporter sa följande.

En oktoberkväll i Lund lockar antivaccinationsdebattören [personnamn] ett tjugotal personer till en föreläsning. Budskapen som framförs är skarpt kritiska mot vaccinationer och står i mångt och mycket i strid med vad den etablerade vetenskapen och myndigheterna säger. [Personnamn] och många andra har länge drivit en kampanj mot vacciner, det ovanliga här är att föreläsningen finansieras med pengar från Region Skåne.

Reportern intervjuade sedan ordförande för Habiliterings- och hjälpmedelsnämnden om varför regionen gett pengar för föreläsningen. Därefter sa reportern bland annat följande.

Det är Tandvårdsskedeförbundet som har bjudit in [personnamn] som föreläsare. Förbundet har i snart 40 år drivit frågan om amalgam som de menar kan orsaka bland annat kvicksilverförgiftning. Pengar får de från Socialstyrelsen och från Region Skåne, 163 000 kronor i år.

Skåneordförande för Tandvårdsskedeförbundet intervjuades därefter om det ekonomiska stöd förbundet mottagit. Bland annat sades följande.

(Reporter) – Kopplingen mellan vaccinens påstådda risker och tandhälsa är från början inte helt uppenbar men det finns ett samband. Vissa vacciner innehåller kvicksilver och just kvicksilver finns också i vanliga amalgamfyllningar. (Skåneordförande) – Vi försöker ge en information så brett som möjligt så att männi...de som är intresserade förstår va att det är inte bara tänderna... (Reporter) – Men vaccin är ju... (Skåneordförande) – Men alltså det är inte bara tänderna. Du måste tänka på det att jag kan ha en rotfylld tand som ställer till det men det visar sig inte där utan det kan visa sig att jag får värk i mina leder va.

Därefter hördes en professor i parodontologi och bland annat sades följande.

(Professor) – Det finns väldigt mycket antikunskap kring vaccin som florerar i olika sammanhang och om man får bidrag för antivaccinationskampanjer så tycker jag att det kan vara kontraproduktivt mot folkhälsan. (Reporter) – Enligt Tandvårdsskedeförbundet innebär bidragen från Region Skåne att de kan hålla föreläsningar som är gratis för allmänheten. (...) Men det finns också exempel på föreläsare som representerar den etablerade vetenskapen. Professor [personnamn] är en av dem och han är kritisk till förbundets inställning till vetenskap. (Professor) – Det

är tyckande baserat mer på känslor än på god vetenskap. Och det är klart att för den som är osäker och väljer att skaffa sin information på det sättet och blir övertygad om en uppfattning som då står i strid med vetenskap och beprövad erfarenhet så kan det ställa till stor skada.

Det inslag som sändes kl. 21.45 var en kortare version av det inslag som sändes kl. 18.30.

ANMÄLAN

Inslagen har anmälts av Tandvårdsskadeförbundet som i huvudsak anför följande.

Sveriges Television (SVT) och den i inslagen medverkande professorn tog tydligt ställning mot Tandvårdsskadeförbundet. Förbundet pekades i inslagen ut som en oseriös, kunskapsfientlig, känslostyrd och osaklig organisation. Detta trots att förbundet har gott om vetenskapliga referenser i sitt agerande och grundar sin verksamhet på modern vetenskap.

Därtill tog SVT genom inslagen ställning i de två kontroversiella frågorna om amalgam och vaccinationer. I inslagen gavs endast utrymme åt den sida som hävdar att amalgam är ofarligt och inslagen var därför ensidiga och osakliga avseende riskerna med amalgam. Enligt förbundet finns flera som hade kunnat redovisa en annan syn på amalgam än den medverkande professorn och det finns också forskning som påvisar att amalgam inte är ofarligt. Därtill finns det information om att amalgam är skadligt för känsliga individer.

Det framstod i inslagen som att förbundet hävdade att alla vaccin innehåller kvicksilver vilket är felaktigt och ingenting som förbundet förmedlat. Flertalet vaccin innehåller dock aluminium vilket känsliga personer kan reagera mot och vacciner fortsätter därför vara ett riskmoment för förbundets medlemmar.

Förbundet anser vidare att det från SVT och den i inslagen medverkande professorn riktades starkt nedvärderande kritik mot förbundet samt Distrikt Skåne utan möjlighet till bemötande. Samtliga påståenden om förbundet och dess hjärtefrågor fick stå oemotsagda.

Till anmälan har bifogats en kopia av ett brev daterat den 21 november 2016 från Tandvårdsskadeförbundet Skåne som ställts till SVT med begäran om såväl beriktigande som genmäle.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

Sveriges Television (SVT) anser att inslagen överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet och anför i huvudsak följande.

Inslagen den 16 november 2016 var en del i en granskning av Tandvårdsskedeförbundet. I inslagen intervjuades ordförande i Tandvårdsskedeförbundet Skåne samt en professor i parodontologi.

Inslagen den 17 november 2016 handlade om att Tandvårdsskedeförbundet använt pengar från Region Skåne för att driva en kampanj mot vaccinationer. Även i dessa inslag intervjuades ordförande för Tandvårdsskedeförbundet Skåne samt professorn i parodontologi.

Amalgam är en legering av kvicksilver och andra metaller, som har använts för tandfyllningar. Eftersom kvicksilver är ett av de farligaste miljögifterna förbjöds all användning, inklusive amalgam, i Sverige år 2009. Amalgam och dess påverkan har både debatterats och studerats under många år. I inslagen refererades till ”den etablerade vetenskapen”, nedan följer några exempel på de studier som åsyftades.

I en tysk tvärsnittsstudie på 6 000 vuxna tittade man på samband mellan antal amalgamfyllningar och självrapporterade hälsosymptom, utan att hitta några signifikanta samband. En annan studie, från amalgamenheten i Huddinge på 90-talet, följde 428 patienter utan att hitta något samband mellan symptom och kvicksilverkoncentrationer. Ytterligare en svensk studie följde vuxna kvinnor i Göteborg. Där hittade man till och med en liten del omvänt samband – fler amalgamfyllningar var associerat med färre symptom. Ytterligare en studie som ofta refereras är ”The Children’s Amalgam Trial”, där man randomiserade 543 individer med karies till att få amalgam eller plastfyllningar, under uppföljningstiden på fem år hittade man inga risker med amalgam.

Detta motsäger inte att individer kan uppleva besvär kopplade till amalgam, på grund av allergier eller andra skäl. Det framgår av inslagen, bland annat säger den medverkande experten: “Även om vi inte ännu i dag kan hitta vetenskapliga belägg för amalgamets bekymmer så att säga så hindrar ju inte det att en patient kan uppleva sig ha problem. Och där tror jag att vi gjorde ett misstag genom att förneka att patienten hade problem.”

Vaccinationer är en av de mest effektiva metoderna för att rädda barns liv. Socialstyrelsen är tydliga i sin information: ”riskerna med vacciner som ingår i vaccinationsprogrammet är försumbara jämfört med de risker för skada som sjukdomarna medför”. Det finns också ett väl utbyggt system för vaccinsäkerhet i Sverige. Utifrån detta är det av stort nyhetsvärde att Region Skåne, som ansvarar för hälso- och sjukvård i Skåne, finansierar föreläsningar som propagerar mot vaccinationer.

Enligt redaktionens bedömning är det sakligt att hävda att amalgamfyllningar inte innebär några hälsorisker samt att det innebär stora risker att undvika vaccinationer.

Det är numera mycket ovanligt att vacciner innehåller kvicksilver. Precis som anmälaren skriver engagerades förbundet i vaccinfrågan med anledningen av användningen av kvicksilver. Det var det som åsyftades när reportern sa: ”Kopplingen mellan vaccinens påstådda risker och tandhälsa är från början inte helt uppenbar men det finns ett samband. Vissa vacciner innehåller kvicksilver och just kvicksilver finns också i vanliga amalgamfyllningar.”

Förbundets koppling till vaccinmotstånd förtydligades och fördjupades i uppföljande inslag den 18 november. Där framgick också att kvicksilver inte längre finns i vaccin som ingår i det allmänna vaccinationsprogrammet.

Den medverkande expertens uttalande om att Tandvårdsskadeförbundet har ett ”motstånd mot att ta till sig fakta och ta till sig vetenskapliga underlag” och ”i stället skapa en mer känsloladdad debatt” är ett försök att förstå och förklara varför förbundet fortfarande driver frågan om amalgam trots att den samlade forskningen inte kunnat visa på samband. Han för ett liknande resonemang i inslagen angående vaccinationer.

Tandvårdsskadeförbundet gav sin syn på amalgam via sin ordförande i distrikt Skåne. Det stämmer således inte att endast den sida som anser att amalgam är ofarligt fick komma till tals. Ordföranden fick också tillfälle att svara på frågor angående förbundets koppling till vaccin och varför man anlitar en föreläsare som driver kampanj mot vaccinationer. Eftersom förbundet fick framföra sina synpunkter i inslagen fann SVT att det inte fanns fog för genmäle. Detta framfördes i svar på det mejl som kom till redaktionen.

KOMMENTAR FRÅN ANMÄLAREN

Förbundet anför bland annat följande.

I SVT:s yttrande försöker programföretaget argumentera för att amalgam är ofarligt och att det inte finns kunskaper som visar att det är skadligt för hälsan. SVT försöker därtill med hjälp av vetenskapliga rapporter bevisa denna tes.

SVT:s tolkningar är inte helt korrekta och det finns andra forskningsrapporter som tydligare visar på risker för vissa känsliga individer av låg men långvarig exponering för kvicksilverånga från amalgamfyllningar.

Att SVT i svaret till granskningsnämnden så tydligt tar ställning i amalgamfrågan med hänvisning till forskning inom området ger en tydlig indikation på att SVT inte uppfyller de krav som ställs på ett statligt public service-företag.

SVT tar alltså ställning år 2017 när EU nyss fattat beslut om amalgamförbud för känsliga grupper på grund av hälsorisker orsakade av amalgam. Det framgår också tydligt att SVT inte själv har kompetens att bedöma den forskning som företaget hänvisar till.

Fler studier finns som redovisar genetisk känslighet mot kvicksilver, vilket sannolikt är anledning till att vissa individer eller grupper av individer är mer känsliga än andra. Under senare år har kvicksilver seglat upp som ett potent ämne för att åstadkomma så kallade epigenetiska förändringar. Det innebär att kvicksilver kan sätta på och stänga av gener eller på andra sätt ändra genernas förmåga att uttrycka sig. I det perspektivet bli amalgamets kvicksilverläckage än allvarligare än vad förbundet tidigare förstått.

Professorns uttalande ”Tyvärr så finns det en del motstånd mot att ta till sig fakta och ta till sig vetenskapliga underlag” var ett fult påhopp i syfte att nedvärdera och förlöjliga organisationen. Inslaget borde ha klippts bort alternativt borde SVT ha gett förbundet möjlighet att bemöta uttalandet.

Angående de uttalanden professorn gjorde i inslaget rörande vaccin anser förbundet sammanfattningsvis att den medverkande professorn dels antydde att förbundet inte borde få bidrag för ”antivaccinationskampanjer” och dels uttryckte sig i syfte att nedvärdera förbundets verksamhet. Förbundet borde ha getts möjlighet att bemöta professorns uttalanden, särskilt då de var ogrundade.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

SVT ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (13 § sändningstillståndet). Kraven på opartiskhet och saklighet tillämpas enligt granskningsnämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Bestämmelsen innebär bland annat att en programledare eller en reporter inte får göra värderande uttalanden eller ta ställning i kontroversiella frågor. Med hänsyn till den vidsträckta yttrandefriheten kan kraven ställas lägre i fråga om intervjuade, debattdeltagare och andra så kallade tillfälligt medverkande. Om allvarlig kritik riktas mot en klart utpekad part ska dock den kritiserade få bemöta eller kommentera kritiken. Som regel ska detta ske i samma program eller inslag.

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

Av betydelse för bedömningen är också bestämmelsen om att SVT ska stimulera till debatt, kommentera och belysa händelser och skeenden samt granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör medborgarna (8 § sändningstillståndet). Denna skyldighet innebär enligt granskningsnämndens praxis att ett program eller inslag kan ha en kritisk infallsvinkel utan att strida mot kravet på opartiskhet.

SVT ska ge den som har ett befogat anspråk på att bemöta ett påstående tillfälle till genmäle (15 § i sändningstillståndet). Ett genmäle ska sändas så snart det kan ske i eller i anslutning till program av samma eller likartad karaktär som det som anmärkningen avser.

En begäran om genmäle ska behandlas skyndsamt hos programföretaget. Om SVT avslår en skriftlig begäran om genmäle ska programföretaget informera om möjligheten att göra en anmälan till granskningsnämnden. Ett beslut om avslag ska innehålla skälen för avslaget.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Granskningsnämndens uppgift är att bedöma om innehållet i program överensstämmer med de regler som gäller för sändningsverksamheten. Anmälarens kritik mot eventuella ställningstaganden som SVT gjort i yttranden som förts fram i ärendet, omfattas därför inte i sig av nämndens granskning.

I bedömningen av de anmälda inslagen konstaterar nämnden att den medverkande professorn var inbjuden i egenskap av expert. Hans uttalanden medför inte att inslagen strider mot kraven på opartiskhet och saklighet i denna del.

Enligt nämndens bedömning framgick det av inslagen att det finns flera åsikter om amalgam och att frågan är kontroversiell. Nämnden konstaterar också att en representant för Tandvårdsskadeförbundet i inslagen gavs utrymme att redogöra för förbundets inställning till de sakfrågor som togs upp i inslagen. Den kritik som riktades mot förbundet var enligt nämndens mening inte av sådan art att ytterligare bemötande krävdes. Mot bakgrund av detta gör nämnden bedömningen att inslagen inte strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

Nämnden anser vidare att SVT:s hantering av begäran om genmäle är förenlig med bestämmelsen i 15 § sändningstillståndet.

Detta beslut har fattats av Henrik Jermsten, Jan Holmberg, Clas Barkman, Berivan Yildiz, Staffan Dopping och Malin Bergström efter föredragning av Cecilia Smitt Meyer.

På granskningsnämndens vägnar

Henrik Jermsten

Cecilia Smitt Meyer

Originalhandlingen med namnunderskrifter förvaras hos myndigheten.